

PREZBITER — SLUŽBENIK RIJEČI

Ljudevit Rupčić

Uvod

Prezbiter je novo stvorenje, koje se u svom postojanju i djelovanju ne poziva na svoje ljudsko nego milosno podrijetlo i poslanje. Sve je njegovo »u Kristu« i »s Kristom«, tako da bez njega i ne postoji. S njim je dio njegove Tajne i sudionik njegova života, poslanja i službe. Objava Krista kao učitelja, svećenika i kralja istodobno je objava biti i službe prezbitera.

Poslanje Krista i Crkve

Poslanje je osnovna kategorija kojom se izriče Kristova otkupiteljsko-spasiteljska djelatnost. Podloga joj je nutarnja, intimna, povezanost i zajedništvo života s Ocem koji ga odabire i šalje u svijet. *Posvećenje* je druga kategorija kojom se označava pomazanje Duhom ili obdarivanje Isusa darovima Duha Svetoga koji su bili potrebni za njegovo poslanje. To pomazanje Duhom znakovito se zbililo na krštenju i stoji u vezi s Kristovom proročkom službom, tj. s navješćivanjem eshatološke poruke spasenja i objavom njezina ostvarenja i ispunjenja. To svjedoči sam Isus kad u nazaretskoj sinagogi navodi mjesto iz Izaije (61, 1; 58, 6) o prorokovoj službi i primjenjuje ga na se. Tim je svjestan da ga pomazanje ili krštenje Duhom osposobljuje i zadužuje navješćivati i prorokovati, jer veli: »Na meni je Duh Gospodnji, jer me pomazao. Poslao me da donesem Veselu vijest siromasima (Lk 4, 18). Iz njegove javne djelatnosti očito je svakome da je on »velik prorok« (Lk 7, 16) čije se poslanje svodi na svjedočenje Očeve ljubavi prema grešnicima. Pri tomu je njegova riječ bitno Božja riječ-čin. To znači da ono što Bog po njemu govori ujedno i čini. Krist je konačna i neopoziva Božja riječ-čin ljudima i istodobno jedino valjan odgovor ljudi Bogu. Zato je njegovo svjedočanstvo svjedočanstvo života. »Predanje njegova života leži potpuno na liniji njegova poslanja; ono pečati i Očevu riječ i ljudski odgovor krvlju; ono je savršeno svjedočanstvo«. ¹

Isusovo pomazanje Duhom i njegova smrt na križu međusobno su usko povezani (Dj 4, 27; Rim 6, 6 ssl). Pomazanje je usmjereno na Kristovo poslanje propovijedanja, na svjedočanstvo riječju i djelom Božje ljubavi prema grešnicima te tako i na predanje cijeloga života. Prema tomu, njegovo poslanje i proročka služba dosljedno prelaze u svećenički čin »u smislu žrtve i kulta«. ²

Dionikom toga svega Krist je učinio svoju Crkvu. Isti Duh kojim je on pomazan za poslanje i proročku službu dan je i Crkvi, njegovu mistič-

¹ Friedrich Wulf, *Kommentar zu 1-6*, u: *Lexicon für die Theologie und Kirche. Das zweite Vatikanische Konzil, Dokumente und Kommentare*, Teil III, (Freiburg-Wien), 1968, 147.

² Isto.

nom tijelu. To se znakovito zbililo na Duhove (Dj 1, 5, 8). Duhovsko pozmazanje ili krštenje Duhom osposobljuje i zadužuje Crkvu za poslanje »prinositi Bogu duhovnu žrtvu po Isusu Kristu i navješćivati njegova silna djela« (1 Pt 2, 5, 9). To je zapravo svjedočanstveno o Kristu, Božjoj riječi-činu (usp. Otkr 19, 10), o njegovu konačnom spasiteljskom djelu za sav svijet. Jednako, iz istih razloga, poslanje Crkve kao i Kristovo propovijedanje prelazi u svećenički čin. Stoga je Crkva propovijedanjem »sveto kraljevsko svećeništvo« (1 Pt 2, 5).

Poslanje prezbitere

Posebno poslanje prezbitera ukorijenjeno je u poslanje Krista i Crkve. Njegova bit i potreba zasnivaju se na službi »Krista pastira i Glave« (LG 28). Naprema općem poslanju cijele Crkve kojim ju je Krist učinio dionikom svoga posvećenja i poslanja, što ga je primio od Oca (usp. Iv 10, 36), stoji potreba posebnog poslanja izraženog sakramentalnom prezbiterskom službom. Jer, premda su svi vjernici jedno tijelo u Kristu, »nemaju svi udovi istu službu« (Rim 12, 4).

Poslanje čini prezbitera »bitno i nerazrješivo«³ dionikom Kristova poslanja i njegove službe. Ono je tako realno, iako nema vlastite samostalnosti, da Krist bez njega ne može sam ispuniti svoja poslanja spasitelja, učitelja, svećenika i kralja. Zato su poslanje i služba prezbitera u Crkvi nenadomjestivi. Njima »se ovdje na zemlji Crkva trajno izgrađuje u narod Božji, tijelo Kristovo i hram Duha Svetoga« (*Presbyterorum Ordinis* 1).

Sudjelujući u Kristovu poslanju prezbiter djeluje u osobi Kriste-Glave. Krist s njim zajedno »svoje tijelo izgrađuje, posvećuje i upravlja« (PO 2). Tim se prezbiter, zajedno s Kristom, postavlja naprema Crkvi — vjernicima. To je, međutim, samo jedan od vidova njegova tajanstvenog položaja. S jedne strane, prezbiter je izdvojen kao nešto posebno u narodu Božjemu i konformiran Kristu — Glavi Crkve, a s druge strane, određen je da živi među vjernicima kao brat. Njegovo »naprema« Crkvi je ipak takvo da on i dalje ostaje povezan s ostalom Crkvom i njezinim općim svećeništvom. Bez te povezanosti nema ni njega ni njegove službe.

Između općeg svećeništva i sakramentalnoslužbinskoga postoji unutrašnje teološko jedinstvo. Posebno sakramentalno svećeništvo ukorijenjeno je u svećeništvu cijele Crkve koje mu služi za podlogu. Posebno svećeništvo predstavlja i čini svećeništvo cijele Crkve sakramentalno vidljivim i opipljivim. Iako II. vat. sabor nije jasno kazao kako su ta dva svećeništva, opće svih vjernika i posebno službe, međusobno povezano, ipak je izvan sumnje da se oba svode na jedinstvo. Stoga sve moći i ovlasti što se daju prezbiterima ređenjem daju se zapravo cijeloj Crkvi, a pojedincima, nosiocima službe, samo kao predstavnicima Crkve. Posebno svećeništvo predstavlja i utjelovljuje Crkvu i fungira kao njezin izvršni organ.

Prezbiterovo poslanje je sudioništvo u Kristovu poslanju, ali unutra i na temelju općeg poslanja cijele Crkve. To se poslanje ne obavlja nekim

³ Fr. Wulf, 161.

pozitivnim juridičnim činom koji bi osobi prezbitera dolazio izvana. Ono je osobno događanje i posebno strukturiranje iz čega nastupa poseban unutrašnji odnos između onoga tko šalje i onoga tko se šalje, tako da se poslani nutarnje osposobljuje biti zamjenik onoga koji ga šalje i nosilac njegove moći. Prema tomu, prezbiter kao namjesnik Krista-Glave poslanjem nosi sa sobom sposobnost da može izvršiti i ispuniti što mu je naloženo.

Prezbiter je konstituiran Kristovim poslanjem i službom u Crkvi koju prima ređenjem. Ono je zapravo pomazanje Duhom Svetim i Kristovo poslanje. Bez obzira što znači »kanonska misija« koju prezbiteri primaju od biskupa (PO 7), oni su direktno »poslani od Krista« (PO 12) posvećenjem. Stoga već samim ređenjem sudjeluju u Kristovu poslanju i službi koja se grana u proročku (učiteljsku), svećeničku (posvetiteljsku) i upravnu (kraljevsku) službu. Ta razdioba, iako tradicionalna u Crkvi, nije adekvatna, jer se spomenute službe ne mogu strgogo odijeliti i razgraničiti jedna od druge, niti se njima može potpuno obuhvatiti sve poslanje prezbitera. Ne postoje, dakle, jasne granice između pojedinih prezbiterovih službi. Štoviše, donekle bi se mogle zamijeniti učiteljska i upravna te učiteljska i svećenička služba.

Moć posvećivanja u misnoj žrtvi i moć opraštanja grijeha ne iscrpljuje bit prezbiterijske službe. Na nju spada i navješćivanje riječi Božje, jer služba prezbitera izvire iz službe Apostola (PO 2) koja se u biti svodi na službu Evanđelja, Riječi Božjoj (usp. Lk 1, 2). Stoga PO ne navodi bez razloga među službama prezbitera najprije propovijedanje. »Prezbiteri... imaju prvu dužnost propovijedati svima Evanđelje, da... narod Božji osnivaju i povećavaju« (PO 4).

Već dugo se u teologiji i u pravu, u teoriji i praksi, prezbiterijska služba svodi na službu i posvećivanje sakramentima. Kulturna funkcija predstojnika u Pracrkvi pogodovala je opasnosti da se drugi vidovi biskupske i prezbiterijske službe zamrača, i to upravo ono što je posebno značajno za njih. Zbog toga je služba navješćivanja i propovijedanja, jedna od bitnih i primarnih, stupila u pozadinu. Započeti kurs još je više pojačan pretjeranim naglašavanjem posvetnog karaktera Ređenja te se tako od prezbitera napravio stalež umjesto službenik. II. vat. sabor pokušao je to donekle ispraviti. Odatle i naziv dekreta »Presbyterorum Ordinis« u kojem je svjesno umjesto naziv »svećenika« uzet naziv prezbitera.

Posvećivanje, koje se najčešće veže za kult, nije samo služba »svećenika« nego primarno i propovjednika. »Narod se Božji sabire najprije riječju živoga Boga« (PO 4). Zato je Pavao smatrao prvom dužnosti propovijedati Evanđelje, a tek drugotnom dijeliti sakramente (usp. 1 Kor 1, 17). Tako je i postao otac Korinćanima (I Kor 4, 15). U vezi s tim Augustin veli: »Propovjedaše (apostoli) riječ istine, i rodiše crkve«. ⁴ Isus još izričitije povezuje svoju Riječ i posvećenje učenika (usp. Iv 17, 18). Prema tomu, navješćivanje Riječi Božje također je služba posvećivanja, jer se propovijedanjem na prenosu samo objektivne istine, nego Božji život.

⁴ Enarr. in Ps., 44, 23: PL, 36, 508.

Zbog jednostrane tradicije treba posebno istaknuti da se posvećenje ljudi ne postizava isključivo sakramentima. Ono se primarno postiže vjerom, a do nje vodi propovijedanje. Sržno u sakramentima, *res sacramenti*, moguće je postići i izvan sakramenta. Propovijedanje je ponuda milosti i spasenja. To isto su i sakramenti. Oni sami nisu milost nego nude i sadrže milost koju tek vjerom, nadom i ljubavlju treba prihvatiti.

II. vat. sabor nije definirao odnos između vjere i sakramenta, ali je sigurno da su sakramenti stvarnosti vjere. I traže i pretpostavljaju i hrane vjeru. S druge strane, sakramenti su sredstva spasenja koje se već nalazi u vjeri kao odgovor na Božju riječ (usp. Rim 10, 17). Zato su sakramenti uvijek bitno vezani za vjeru, koja dolazi od propovijedanja i slušanja Riječi Božje. Bez vjere se sakramenti ne mogu ni dijeliti ni primati. Vjera, dakle, dolazi od propovijedanja, a propovijedanje od poslanja. Zato je propovijedanje Riječi Božje, najosnovnija služba prezbitera (PO 4). U kojoj se kao ni u Kristovoj proročkoj službi ne može odvojiti propovijedanje Riječi od svjedočanstva života.

Riječ Božja

Prezbiter propovijedanjem izgrađuje Crkvu (PO 2), a građevni materijal je sama Riječ Božja, koja ima Božja svojstva. Primitivni narodi pridaju riječi magijski karakter i drže da ona posjeduje moć kojom se božanstvo može prisiliti na ono što ljudima odgovara. S druge strane, riječ je isto što i snaga božanstva. To je razlog zašto je riječ prisutna u babilonskim i egipatskim kozmogonijama i teogonijama.

U Starom zavjetu, odmah na početku Biblije, riječ je izražaj Božje moći i mudrosti. Aktivno je prisutna u stvaranju svijeta. I tu kao i kod proroka pokazuje se kao apsolutna moć kojoj se ništa ne može oduprijeti. Uz noetičko-intelektualističku funkciju posjeduje i djelatnu moć. Jednom izrečena i prenesena po prorocima stvara povijest (usp. 1 Kr 17, 1). Pretočena u Zakon daje život (Ps 119, 50). Uz to »Riječ Božja u svakom obliku posjeduje dijaloškokoresponsorijalni karakter koji pretpostavlja na strani onoga tko je prima pravo slušanje (Ponz 6, 4; Iz 7, 13; Jr 22, 2). Pod tim se razumijeva sveobuhvatno predanje Bogu«.⁵

Novi zavjet smatra cijelu starozavjetnu objavu Božjom riječju (usp. Mt 1, 22; 2, 15; Mk 12, 26; Tim 15, 10). U njemu se također vidi kako, posebno u čudesima, riječi i čin koincidiraju (usp. Mt 8, 8) i kako su riječ i Kristova osoba istovjetni. Tko se stidi Isusovih riječi, stidi se samoga Gospodina (usp. Mk 8,38; Lk 9, 26). Preegzistentna Riječ u Kristu postaje čovjek (usp. Iv 1, 14). Tako se riječ personalizira (usp. Iv. 1, 1—2). Kao Božji život (usp. 1 Iv 1, 1) predstavlja konačnu spasiteljsku Božju moć koja spasava svijet. Ta i takva Riječ ostaje trajno prisutna u Crkvi, a apostoli su joj sluge (usp. Lk 1, 2). S njom ne prenose samo neku nauku nego i spasenje. Tako su propovijedanjem Riječi Božje vjesnici događanja spasenja. »To spasenje, i s tim sam Krist, postaje u riječi apostola prisutno«.⁶ Riječ koju navješćuju jest »riječ Božja« ili »riječ Gospo-

⁵ Leo Scheffczyk, *Wort, Wort Gottes*, u: *Herders Theologisches Taschenlexicon*, izd. Karl Bahner, Bd. 8, Freiburg, 1973, 203.

dinova« (Dj 13, 46—47; 1 Kor 14, 36). U apostolskim riječima, dakle, dolazi do riječi sam Krist, jer njegov Duh osposobljuje za to ljudske riječi (usp. 2 Kor 3, 17).

Budući da je Riječ »posadašnjenje događanja spasenja u Kristu, navješćivanje Riječi mora biti trajna božanska institucija u Crkvi«. ⁷ Stoga su apostoli, »sluge Riječi« (Lk 1, 2) prenosili službu Riječi na svoje suradnike (usp. Dj 8, 4 ssl; 1 Kor 16, 10; 2 Kor 1, 19; 1 Tim 4, 12 sl; 2 Tim 4, 2; Tit 2, 1).

Riječ kojoj su apostoli i njegovi nasljednici sluge jest Riječ koja je postala tijelo. Jer, sve što je Bog imao reći ljudima konačno, potpuno i zauvijek rekao je u svome Sinu, Isusu Kristu (usp. Hebr 1, 1—2). Mimo njega nema više ništa što bi Bog još mogao reći. Ali, što je sve rekao ljudima u Sinu i na njemu objavio nije svakomu jasno. To je bilo privilegirano izabranim svjedocima. Što su oni na Kristu vidjeli i »otčitili«, vidjeli su vjerom. I, nju su jednom zauvijek predali (usp. Jud 3). Ostali ljudi mogu doći do vjere samo kroz njihovu riječ i svjedočanstvo. Na njemu počiva vjera i život Crkve i ujedno je norma kojom se ona ravna. Sav život i djelovanje u Crkvi mora se mjeriti njom. Svjedočanstvo apostola i vjera Pracrkve kao odgovor na nj nalazi se napisano u Novom zavjetu. Vjernost i poslušnost njemu jednako je vjernost i poslušnost apostolskom propovijedanju i svjedočanstvu.

Sv. Pismo je Riječ Božja, ali je ta napisanost samo prijelazni moment na putu novog oživljavanja Riječi u propovijedanju. Služba riječi nije čitanje Pisma nego propovijedanje Riječi Božje. Izvorna životnost koja je stavljena pod znak Pisma treba se ponovno oslobađati propovijedanjem. Nikada ljudska riječ, pa ni u nadahnutom Pismu, nije kadra potpuno obuhvatiti Božju Riječ. Zato Pismo, kao svjedočanstvo Riječi Božje, nije istovjetno s Objavom. Ona je uvijek veća, dublja i bogatija od Pisma. Zato se Božja Riječ nikada ne može iscrpsti ljudskom riječju. Čitanjem i tumačenjem Pisma Crkva se zapravo uvijek konfrontira s Riječju Božjom kao s nečim uvijek većim i bogatijim i njoj se podvrgava. Riječ Božja svoju aktualnost postiže tek propovijedanjem Crkve. Prema tomu, nije dovoljno čitati Pismo nego propovijedati biblijsku riječ. Tako *predicatio verbi divini est verbum divinum*. Ljudske okolnosti traže da jedna Riječ bude u mnogim riječima, Božja riječ u ljudskim riječima.

Iz spomenutog razloga apostoli nisu svoju službu Riječi sveli na pisanje nego na propovijedanje. I samo Pismo je jedan oblik i dio njihova propovijedanja. Ono je zbog posebnosti njihova svjedočenja norma svakog propovijedanja u Crkvi, ali nipošto nije sva Riječ Božja. Norma i normatum nije isto. Zato su apostoli više propovijedali nego su napisali. Ali i ono što su propovijedali jednako smatraju riječju Božjom. Jer, znali su da »je živa riječ Božja« (Herb 4, 12). Ne može se potpuno obuhvatiti nikakvom ljudskom riječju, a pogotovo slovom. Odatle njihova težnja

⁶ Isto.

⁷ Isto.

⁸ Eberhard Simon, *Kerygma, u: Herders Theologisches Taschenlexicon*, izd. Karl Rahner, Bd. 4, Freiburg, 1972, 105.

da neumorno propovijedaju, duboko uvjereni da spasenje i Riječ bitno idu zajedno, i da je spasenje bitno ovisno o Riječi. Ta Riječ nema samo informativni značaj nego je samo događanje spasenja. »Sam Bog je u svojoj epifaniji Riječ i izriče se kao takav. U tom smislu je kerigma riječ o spasenju kao riječ o Riječi i tim konstitutivna za događaj spasenja.«⁸

U vezi sa svojim propovijedanjem Apostol svjedoči: »Vi ste primili propovijedanu riječ Božju od nas ne kao ljudsku riječ nego — kao što uistinu jest — riječ Božju« (1 Sol 2, 13). »Umjesto Krista vršimo službu jer Bog po nama opominje« (2 Kor 5, 20). »Bog je... u svoje vrijeme objavio svoju riječ u propovijedanju koje mi je po Božjem nalogu povjeren« (Tit 1, 2—3).

Služba Riječi nastavlja se u apostolskim nasljednicima i njihovu propovijedanju.⁹ Origen smatra da je i crkveno propovijedanje Riječ Božja, a ne samo Sv. pismo, i da se u čitanju Pisma i propovijedi vjernicima lomi »māna božanske Riječi.«¹⁰ Bazilije Veliki označava crkvenu propovijed kao »jutarnji i večernji obrok«¹¹ vjernicima. Augustin na temelju inkarnacije govori o inverbaciji Božje riječi u ljudsku riječ i drži da se u crkvenom propovijedanju događa spasenje. Zato je propovijed »potrebna palom čovjeku kao sredstvo spasenja.«¹² Alkuin veli da »propovjednik svojom riječju i dijeljenjem sakramenata rađa nebeskom Ocu sinove.«¹³ Objektivna mogućnost posredovanja Riječi Božje ljudskom riječju dana je Utjelovljenjem. Tim čovjekov jezik postaje prikladno sredstvo i medij Božje riječi. »Govor zbog svoje logičkoestetske i energetske funkcije pruža preduvjete za izlaženje Riječi Božje kao Božje istine, kao Božjega čina i kao Božjega samodarivanja.«¹⁴ Ali da bi čovjek zbilja mogao posredovati Riječ Božju, potrebno mu je Kristovo poslanje. Jer, »kako će propovijedati, ako nisu poslani?« (Rim 10, 15). Tek poslanjem propovijedanje postaje »bitno jedna služba od Boga naložena i omogućena«¹⁵ gdje »ljudska, propovjednikova riječ, zbiljno i sadržajno dovodi do izražaja Božju riječ.«¹⁶ I, kako je ljudska Kristova narav utjelovljenjem od božanske naravi nerazdvojna i s njom nepomiješana, tako su isto ljudska riječ i Božja riječ u propovijedanju međusobno nerazdvojne i nepomiješane.

Sv. pismo norma propovijedanja

Zbog hipostatskog jedinstva nikada ljudska riječ u propovijedi nije samo ljudska. Ali to je samo onda tako, ako je propovijed oslonjena na Objavu i njezino normativno svjedočanstvo u Pismu. Ta normativnost dolazi odatle što Pismo nije samo svjedočanstvo Riječi Božjoj. Ono ne samo govori o Riječi nego i sadrži što svjedoči. Zato »se, dakle, sve crk-

⁹ *De principiis*, III, 1, 1.

¹⁰ *Ex hom.* XI, 3.

¹¹ *In Hexaemeron hom.* VIII, 8.

¹² Leo Scheffczyk, 206.

¹³ *In Cant.* c. 6.

¹⁴ Leo Scheffczyk, *nav. dj.*, 207.

¹⁵ *Nav. dj.*, 209.

¹⁶ Isto.

veno propovijedanje... treba da hrani i upravlja Sv. Pismom (Dei Verbum 21). Pismomjernost propovijedi znači odlučni sadržajni kriterij da se u ljudskom, propovjednikovu, govoru nalazi i događa sama Božja riječ. Ali, kako Pismo nije primarno pouka nego govor, obraćenje nebeskog Oca svojoj djeci, dijalog između njega i njih (usp. DV 24), vjernost normativnosti Pisma ne znači vjernost slovu nego Duhu. Prema tomu, propovijedanje Riječi Božje ne smije biti parafraza biblijskog teksta nego događanje sad i ovdje, u kršćanskoj zajednici i svijetu, Riječi Božje. Ona nije samo izvještaj o onom što je nekad bilo. Ona je »riječ života« (Fil 2, 16), »riječ spasenja« (Dj 13, 26), »riječ pomirenja« (2 Kor 5, 18 sl), »riječ milosti« (Dj 14, 3; 20, 32). To znači da tvori pomirenje, spasenje, milost i život u času kad se propovijeda.

Vjernost propovijedanja Riječi Božjoj svodi se na vjernost Pismu jer je ono Riječ Božja. To ipak ne znači biblicistički ponavljati riječi, slike i predodžbe »biblijskog svijeta«. Inače bi to mogla biti izdaja Pisma, jer Riječ Božja nije slovo.

Normiranje propovijedanja Pismom isto je što normiranje Isusom Kristom, jer on je sadržaj svega Pisma i svih dogmi. Tko se njega drži, sve kaže i sve vjeruje. Propovijed mora u njemu imati sadržaj i normu, jer Riječ koja je postala Isus Krist, poprimila ljudska svojstva, može u svakoj ljudskoj situaciji biti primijejena i u nju ući kao konkretno spasenje. Međutim, Krista treba tako propovijedati da se kaže i posvjedočiti što on danas znači za nas i svijet uopće. U njemu je Bog sve svim ljudima rekao i učinio što je htio. On je vječna Božja Riječ, koju nikada nije moguće ljudskim jezikom iscrpsti, ali koju uvijek treba suvremeno propovijedati koliko je moguće. Vječno dolazeći u vrijeme, ne smije zaostati u prošlosti niti se zarobiti njezinim strukturama, slikama i iskustvima. Jer je uvijek suvremeno svakom trenutku treba to izraziti prikladnim suvremenim jezikom iz kojeg mora biti vidno: Danas se rodio Krist, danas je došlo spasenje, danas Bog po njemu govori s ljudima, danas spasava svijet. Tako je propovijedanje u dovoljnoj mjeri »tradicionalno« a istodobno novo i suvremeno.

Normirajući se Pismom i Kristom propovijedanje se nadovezuje na liniju Boga koji je govorio u Kristu i čiji se govor nalazi napisan u Pismu. U propovijedi se taj govor nastavlja. U njoj odjekuje Riječ Božja tako da se ljudi mogu čuti, razumjeti i njom se pokrenuti Bogu. Zbog Riječi Božje, koju sa sobom nosi, propovijedanje ima udjela u njenoj svetosti i učinkovitosti.

Propovijedanje i vjera Crkve

Sv. pismo nije samo svjedočanstvo Riječi nego i dokumenat kršćanske vjere, jer je Riječ Božja sadržana u vjeri kao odgovoru na Riječ. Ona i vjera razlikuju se kao govor i odgovor, ali su međusobno nerazdvojivo povezani. Tako je Pismo ujedno Riječ Božja i dokumenat vjere. Prema tomu, prezbiter nije samo sluga i poslanik Kristov da propovijeda Riječ Božju nego i predstavnik i poslanik Crkve da propovijeda njezinu vjeru. Tako se poslanje i dužnost propovijedanja Riječi Božje poklapa s po-

slanjem i dužnosti propovijedanja vjere Pracrkve. Prezbyter tu vjeru pretače u riječ i upućuje Crkvi da tom istom vjerom ojača njezin život i jedinstvo. On nije dužnik samo Crkvi nego »svima« (PO 4). Zato tu istu vjeru Crkve mora propovijedati i onima koji su izvan nje da bi njima povećao narod Božji. Propovijedanje bi vjeru vrlo osiromašilo i samo periferno dotaklo, ako bi je shvatilo kao neku apstraktnu nauku ili znanje koje se onda prenosi na druge u obliku dogmatskih izričaja. »Prezbyter će tek onda odgovoriti kako treba svojoj dužnosti propovijedanja, ako je sam prožet vjerom i govori iz iskustva vjere. On mora biti više mistagog nego učitelj, ako hoće, Riječ živoga Boga' u prostoru Crkve dovesti do riječi, iskusiti njezinu sakramentalnu djelotvornost.«¹⁷ Ako prezbyter nema žive vjere, nema unutrašnje snage i rezerve koja mu je potrebna za potpuno i uspješno propovijedanje. Njegove su riječi mrtve. Samo ih vjera može ispuniti božanskom snagom i osposobiti da u srcima u koja se siju rađaju živu vjeru. Prezbyterova vjera naći će uvijek potrebne riječi da se kritički i prikladno izrazi u svakom vremenu i kulturi. Inače, prezbyter, teolog i propovjednik, neće nikad doći do tajne Božjega srca iz kojeg izvire njegova Riječ, ako se životom ne sjedini s njim. Sve slabiji, »svjetovniji«, život onespoboljuje teologa i propovjednika da se izraze kongenijalno vjeri.

Slušatelji riječi

Služba riječi zahtijeva vjernost i Riječi i slušateljima, a »vrši se mnogovrsno, prema potrebama slušatelja i karizmama propovjednika«. (PO 4). Riječ Božja ima povijesni karakter. Događa se u povijesti i kroz povijest i namijenjena je ljudima u konkretnim povijesnim prihikama. Svakomu je rečeno: »On (Bog) me budi svako jutro; on mi budi uho da čujem kao učenik« (Iz 50, 4). Zato svatko ima uha za Riječ Božju, samo ako je izrečena na suvremenu, poznatu i razumljivu jeziku. Zato propovijedanje, koje mora stajati u službi Riječi i njenih slušatelja, mora biti suvremeno i razumljivo. Ali, to je samo onda tako, ako su izričaji vjere u njemu posuđeni iz ljudskog iskustva. Bibličistički i skolastički jezik stran je današnjem društvu. Zato se njim više ne može Riječ Božja razumljivo priopćiti. Bog, milost, spasenje, otkupljenje postali su današnjem svijetu prazne formule, okošteni fosili.

Zbog kompleksnosti Riječi Božje i složenosti povijesnih prilika u kojima se propovijeda, propovijedanje je »preteško« (PO 4). U današnjim prilikama svijeta nisu u pitanju samo neke istine ili jezik. U pitanju je sama vjera. Premda tomu ima mnogo razloga, nesuvremen i nerazumljiv jezik u propovijedanju jedan je od glavnih. Propovijedanje je zov na odluku o kojoj ovisi spas i nespas. Nerazumljiv zov, nemoguće odluke. »Jer, ako truba daje nejasan glas, tko će se spremiti za boj?« (1 Kor 14, 8). Karakteristike su nejasnog glasa u današnjem crkvenom govoru šuplji patos, lakiran izraz, apstraktan dogmatizam i fetišizam teoretske ortodoksije.¹⁸ Njim se ne zasijava svijet živom Riječju Božjom nego mrtvim kamenjem.

¹⁷ Fr. Wulf, 159.

¹⁸ Walter Kasper, Glaube und Geschichte, Mainz 1970, 165.

Preduvjet je suvremenog i prikladnog propovijedanja pronalaženje istine u starom biblijskom jeziku i starim dogmatskim skolastičkim formulacijama i njihovo jezično artikuliranje. Propovijedanje mora uzeti u obzir Riječ Božju u Pismu i njezino tumačenje u vjeri i dogmama Crkve. To nipošto ne znači parafrazirati Pismo i dogmatske formulacije vjere, jer su i Pismo i dogmatske formulacije odgovori na nekadašnja pitanja i nekadašnje prilike. Nevremenska i nepovijesna riječ nije Riječ Božja čovjeku. Treba se, prema tomu, čuvati dogmatskog pozitivizma, to jest materijaliziranih istina ili starih formulacija koje kao prazne olupine ne sadrže ništa, a pogotovu ne život. Njima se ne daje odgovor na čovjekovo pitanje.

Suvremeno propovijedanje Riječi Božje mora uvijek biti dijalog između onoga tko propovijeda i komu se propovijeda. Pismo se ne pita za odgovor samo u kontekstu nekadašnje situacije nego i u kontekstu današnje. Zato je propovijedanje proces prevođenja Pisma i vjere u današnju situaciju i njene probleme. Tek tako je istinito: »Danas se ovo Pismo — kako ste čuli — ispunilo« (Lk 4, 21). Prema tomu, »danas« je temeljna kategorija propovijedanja.

Riječ se Božja mora u Crkvi propovijedati tako da apostolsko propovijedanje postane sadašnjost. Apostolsko svjedočanstvo, fiksirano u Pismu, došlo je kroz ondašnju povijesnu situaciju, koja je nepovratno prošla. Zato se vjernost Pismu ne svodi na vjernost ondašnjoj situaciji i obliku odgovora koji je tom prilikom dan na nju. Nekadašnje povijesno propovijedanje ne može se jednostavno ponoviti danas jer je sad druga situacija. Takvo bi propovijedanje inače bilo nepovijesno. Ako su situacije i pitanja različiti, različiti su i odgovori. Bilo bi promašeno tako propovijedati Riječ Sv. pisma da se kuša rečenica po rečenica primjenjivati na današnju situaciju. Umjesto toga treba u njima otkriti Riječ — u riječima Riječ — pa joj onda dati suvremen oblik. Tek tako može baciti puno svjetlo na današnju situaciju i prenijeti »stvar« Pisma u sadašnje vrijeme koja je »uvijek samo u mediju jedne povijesne situacije vjere vidljiva«. ¹⁹ Zbog povijesnosti Riječi i propovijedanje mora biti povijesno. Ne smije izlaziti iz vremena i povijesti, niti se utjecati jeziku koji svijet ne razumije. Ne smije se obavljati na apstraktan i općenit način nego se mora primjenjivati na konkretnu povijesnu stvarnost. Ako nije tako, onda se propovijeda »u vjetar« i odsutnima.

Propovjednik mora biti okrenut ljudima, a ne prema nebu. Od neba se došlo. Zato tematiku i oblik propovijedi određuju slušatelji. Riječ Božja, kojoj propovijedanje stoji u službi i koje prerogative uživa i na efikasnosti koje ima udjela, jest dijalog. Tim se isključuje propovijedati »napamet« i unaprijed dano. Mora se, naime, obazirati na pitanja, potrebe i mogućnosti slušatelja. Oni moraju biti poštovani, saslušani, pravi partneri u dijalogu-propovijedi. Nije tu riječ o formalnoj nego stvarnoj strani. Pasivna prisutnost slušatelja, izmišljena ili nametnuta problematika nije nikakav dokaz dijaloške naravi propovijedi. Odgovori su iz Evanđelja, ali su oblik, jezik i sama pitanja pozajmljeni od ljudi kojima se odgovara.

¹⁹ Isto.

Dijaloška narav propovijedanja zahtijeva da se Riječ kaže u bratskoj ljubavi, u osluškivanju i poštovanju svjedočanstva vjere drugih, pa i »slabih« u Crkvi. Svatko se propovijedu mora osjetiti apostrofiranim i u njoj prepoznati svoje probleme i naći svoje rješenje.

Provokativnost Riječi i propovijedanja

Iz života Riječi Božje izvire i njezina provokativnost. Zato ni njezino propovijedanje, kao ni njezino događanje, ne smije utvrđivati prošlo nego poticati naprijed u eshatološku budućnost. Tamo je tek sva istina. Prije toga ne smije se nitko zaustavljati na djelomičnom, nepotpunom i prolaznom. Evanđelje mora pokretati život, navoditi ljude na kritičko razmišljanje i djelovanje. Ne valja se propovijedu prilagođavati ni prošlim sustavima ni efermernim modnim strujanjima. »Ako Evanđelje predstavlja ne samo prošlu nego isto tako i sadašnju i u budućnost otvorenu veličinu, tada u svakoj situaciji pruženo svjedočanstvo Evanđelja ne može biti puki zaključak ili promjena prijašnjih svjedočanstva.«²⁰ Evanđelje je u svakoj situaciji »stvaralački novo«,²¹ tim i provokativno. Zbog toga i propovijedanje mora biti takvo.

Riječ i sakrament

Propovijedanje shvaćeno kao aktualiziranje Riječi Božje i kao »spasiteljsko događanje pomiče se u blizinu sakramenta«.²² Božja Riječ djeluje u ljudskoj. To je kao i u sakramentu krštenja. Polijevanje vodom djeluje povrh svoje mogućnosti i ujedno je uvjet za djelovanje Riječi Božje. Tako i ljudska riječ u propovijedanju djeluje iznad naravne moći jer je u njemu prisutna Božja Riječ. Tu Riječ ima čast i snagu sakramenta. Sakrament je »verbum visibile«,²³ riječ »sacramentum audibile«.²⁴ I Stari zaziv Evangelica lectio sit nobis salus et protectio očituje vjeru u sakramentalno djelovanje Riječi Božje. Naviještena Riječ može pomiriti i posvetiti. Ima sakramentalnu moć jer joj učinci imaju vječnu trajnost.

»Određivanje odnosa obiju stvarnosti«, riječi i sakramenta, »mora se tako učiniti da ne nastupi nikakvo suvišno udvostručavanje spasiteljskog čina, ali ni da se statuirá nedostatnost jednoga događanja naprama drugom.«²⁵ Katolička se teologija trudi da izrazi odnos između Riječi i sakramenta. Teško joj to polazi za rukom, ali je izvan sumnje da Riječ i sakrament stoje vrlo usko međusobno povezani i da su jedno na drugo upućeni. Ne tvore dvije dispartatne vrijednosti. To su zapravo dvije faze jednog te istog odvijanja spasenja koje su jedna s drugom povezane i upućene jedna na drugu. Sakrament je ostvarenje Riječi, a Riječ nastajanje sakramenta. Katolička je teologija već dugo zanemarivala Riječ Božju u propovijedanju u korist sakramenta, a protestantska isticala vrijednost Riječi na račun sakramenta. Sad bi se obje mogle i morale međusobno popuniti.

²⁰ W. Kasper, nav. dj., 222.

²¹ Isto.

²² Leo Scheffczyk, 209.

²³ Sv. Augustin, PL 35, 1840; 42, 356 sl.

²⁴ Sv. Augustin, PL, 37, 969.

²⁵ Leo Scheffczyk, 209.

U današnjoj situaciji koja je karakteristična po slaboj vjeri, Riječ kao sredstvo spasenja ima prednost pred sakramentima. Sakramenti inače pretpostavljaju vjeru, a vjera dolazi od propovijedanja. Jer, kako mogu vjerovati oni kojima nije propovijedano? (usp. Rim 10, 14—15). Ta okolnost daje u konkretnom pastoralu prednost Riječi pred sakramentima. Praktično, treba propovijedanjem doći do vjere, a onda nastaviti daljnjim sredstvima posvećenja među kojima su sakramenti od prvorazrednog značenja. Između Riječi i sakramenta postoji međusobno prožimanje. Ne možemo se zadovoljiti ni samom riječju ni samim sakramentima. Služba Riječi ima svoje opravdanje. Ako vodi konkretnoj poslušnosti vjere, nesumnjivo daje više milosti nego hladno, rutinsko, iz običaja slavljenje euharistije. Ne treba, ipak, nikada zaboraviti da »su Riječ i sakrament sredstvo spasenja, a ne samo spasenje«. ²⁶

Unatoč sakramentalnoj naravi Riječi i propovijedi neuspjeh je propovijedanja očit i poguban. Što nije u redu? Kako danas na suvremen način artikulirati transcendentne istine? To pitanje Sabor nije ni naćeo. Dužnost je teologije da se trudi oko pravog odgovora, koji se sigurno nikada neće moći naći na ćisto doktrinarnom polju, pojmovima ćiste apstraktne filozofije i znanosti, nego prije svega i iznad svega proživljavanjem Evandelja.

Propovijedanje je neefikasno jer između onoga što se i kako se govori s jedne strane i životne stvarnosti s druge postoji golema, nepremostiva razdaljina. Zbog prekinutog kontakta ne pristiže u životnu situaciju gotovo nikakav impuls Riječi koji bi pokrenuo život. Propovijed je samo »rijeć«, a objavljena Rijeć koja bi se morala propovijedati i posvjedoćiti ujedno je rijeć i ćin. Ona je tvorca i pokretać povijesnih događaja; ćini povijest i ujedno je tumaći. Kao takva ne moće se samo verbalno shvatiti i prenositi. »Praksa je integralni elemenat njezina posredovanja«. ²⁷

Pojam crkvenoga navješćivanja poprimio je uski oblik pripovijedanja. Na nj se stavio sav teret crkvene aktivnosti, koja, poprimivši oblik diktata i monološke dikcije, ima svoje granice. Propovijedanje je zbog indoctriranja i sutoritarizma strukturalno nedruštveno, a zbog apstraktnosti tematike i zastarjelog jezika nestvarno i ćivotu strano. Slušaťelji su komententi praznih rijeći koje im sve viće postaju otrcane i bljutave.

Služba Rijeći ne smije biti izolirana nego integrirana u cijeli ćivot Crkve. Svojim osamostaljivanjem i zatvaranjem u profesionalne okvire biskupa i prezbitera lišava se oceanske zalihe vjere Crkve i prestaje biti njezina organska funkcija. U sakramentalnoj službi Rijeći prisutna je i vidna služba i djelatnost cijele Crkve. Sakramentalni propovjednik, prezbiter, znak je prisutnosti, djelotvornosti i uspješnosti crkvene službe propovijedanja. Zato su Crkva, prezbiter i služba Rijeći ćivotno povezani i upućeni jedno na drugo. Prezbiter je u biti poslanik Krista i Crkve. Za nj je »konstitutivno... biti od drugoga i... biti za drugoga«. ²⁸ S jedne

²⁶ W. Kasper, 205.

²⁷ F. Kamphaus, *Predigt*, u: *Lexikon der Pastoraltheologie*, izd. Ferdinand Klostermann. Karl Rahner, Hansjörg Schild. Freiburg-Basel-Wien, Bd. V, (1972), 422.

²⁸ Fr. Wulf, nav. dj., 189.

strane treba da se potpuno predstavi i učini prisutnim u govoru, činu i htijenju onoga tko ga šalje, a s druge da bude za drugoga tako da njegovo vlastito »ja« ne stavlja posrednika između onoga tko ga šalje i komu se šalje. On je za službu drugomu. Niti traži svoje, niti govori svoje. Ne traži da mu se služi nego da služi. To je položaj prezbitera i sudionika u Kristovu poslanju Crkvi. On je zato otvoren na obje strane, na obje angažiran svim svojim intelektualnim, moralnim i karizmalnim potencijalom.

Zaključak

Prezbiter je živi, osobni i milosni Kristov dar Crkvi i svijetu. Nedjeljiv je. Sav je karizma i sav poslanik. U njemu dolazi do izražaja poslanje Krista i Crkve. Njegovim naporima i službom Krist prenosi svoju spasi-teljsku snagu, a njegovim uspjesima kruni svoje poslanje.

Propovijedanje je početak i središte prezbiterova djelovanja. U njemu je sam Krist prisutan i djelatan. U prezbiterovoj službi Riječi Krist vrši svoju proročku službu.

Prezbiter je živi sakrament spasenja, odgovoran za svoje i Kristovo poslanje. Najintimnije povezan s Kristom, Glavom Crkve, osposobljen je izreći Riječ koja stvara, oživljuje, pomiruje i uskrisava ljude od mrtvih. Njom stvara Crkvu, novu zemlju i novo nebo, pospješuje i omogućuje slavni dolazak Kristov i ostvaruje Kraljevstvo Božje na zemlji.

Služba Riječi istodobno je služba ljudima u određenim povijesnim, antropološkim i društvenim uvjetima. Sama Riječ ulazeći u povijest utjelovljuje se u nju i tako je spasava. Jer je istodobno neizmjerena i povijesna, uvijek ima mjesta novim riječima, novim pokušajima i novim sredstvima da se shvati i novim obavezama da se bolje izrazi i uspješnije primijeni.

Prezbiter i njegova služba također pripadaju Crkvi. Ona nema ništa više nego Riječ i usta koja je propovijedanjem svakog dana rađaju. To je njoj dovoljno da bude tijelo Kristovo, a svijetu da postane Kraljevstvo Božje.

Prezbiter propovijedanjem dijeli s Kristom poslanje i odgovornost za sav svijet.